

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

recensie van: E.J.S. Hijmans, Je moet er het beste van maken; Een empirisch onderzoek naar hedendaagse zingevingsystemen

Borg, M.B. ter

Citation

Borg, M. B. ter. (1996). recensie van: E.J.S. Hijmans, Je moet er het beste van maken; Een empirisch onderzoek naar hedendaagse zingevingsystemen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/10451>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/10451>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

gentherapie, pre-implantatiediagnostiek enz. zijn. De manier waarop Van de Vate schrijft getuigt van grote 'pastorale' bekommernis voor zijn lezer: hij wil haar/hem behoeden voor te grote angst m.b.t. de ontwikkelingen die zich voordoen en geeft aan wat volgens hem tot de mogelijkheden behoort en wat niet. In de presentatie van de verschillende technieken verraadt van de Vate al enigszins zijn eigen standpunt. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn als de auteur dat van het begin af aan maar duidelijk stelt. Dat doet Van de Vate echter niet. Hij presenteert enkele recente kerkelijke documenten. Zinnen als bijvoorbeeld 'de Engelse kerk is "katholiek" dan je wel denkt' (41), 'Het is ook een typisch frans stuk' (47) en 'In hun behoudende karakter zijn ze ook typisch Duits' (52) kleuren het commentaar. Wat de auteur ermee bedoelt, waar het op slaat en hoe hij in staat is om nationaliteit en argumentaties met elkaar te verbinden is mij volslagen onduidelijk. Ook als een boek geen wetenschappelijke pretenties heeft mag men veronderstellen dat argumenten tellen, niet de persoonlijke vooroordelen. Het probleem met dit boek is dat de auteur meent dat hij een boek schrijft met de doelstelling: de lezer kennis te laten nemen van posities in de kerk. Wat hij echter doet is zijn eigen stellingname uiteenzetten. Dit is legitiem, maar dan met open vizier. In het laatste hfst. wil Van de Vate 'pogen om te komen tot een integratie van hetgeen ikzelf beleefd heb aan de studie van en rond de kerkelijke bio-ethische geschriften die ons onderwerp vormen. Ik druk mij met opzet nogal persoonlijk uit omdat je met zo'n divergent geheel weinig meer kunt doen dan daaruit je persoonlijke keuze maken, kijken wat er van al die studie op je persoonlijke zeef is blijven liggen en hoe dat in elkaar past' (159). Het was t.o.v. de lezer eerlijker geweest als Van de Vate daarmee was begonnen. Dan was duidelijk geweest dat hij de documenten met een bepaalde bril op heeft besproken. Wie 'leven-behoudend' - d.w.z. onvoorwaardelijk op de bres voor het leven - is, scoort goed. Er moet wel een zekere opening geboden worden voor ernstige conflict-situaties. 'Status-denken' (m.b.t. het ongeboren leven) is een minpunt, wie zich schaarft achter het argument van continuïteit doet het goed. Van de Vate kiest voor een op de bijbel georiënteerde ethiek die heelheid en verlossing centraal stelt en barmhartigheid hoog houdt. Tevens vindt hij het natuurlijke in een wereld 'waarin de kunstmatigheid steeds verder oprukt' (166) belangrijk. Het zijn allemaal te verdedigen standpunten. Het boek was interessant geweest als de auteur dit had doorgedeneerd en had bekeken hoe dit met elkaar te rijmen valt. Nu blijft het bijv. volslagen onduidelijk wat het onderscheid is tussen het 'even verleggen' van de grens van de natuur en het doorbreken ervan. Alleenstaand ouderschap wordt een afwijking van het natuurlijke genoemd, reageerbuisbevruchting is 'even verleggen' (169).

Els Maeckelberghe

SOCIALE WETENSCHAPPEN

E.J.S. Hijmans, *Je moet er het beste van maken; Een empirisch onderzoek naar hedendaagse zingevingsystemen*, Nijmegen, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, 1994; 247 pp., f52, ISBN 9055540188.

In zijn boek *The Invisible Religion* (1967) geeft Thomas Luckmann een belangrijke interpretatie van de ontwikkeling van de religie in de moderne tijd. Hij poneert dat religie in onze samenleving niet aan het verdwijnen is, maar bezig is onzichtbaar te worden. Religie is een privé-zaak aan het worden, en trekt zich dus terug in een domein dat met sociologische onderzoeksmethoden nauwelijks doordringbaar is. Deze privé-religies zouden bestaan uit aan elkaar geknoopte noties, die op de 'levensbeschouwelijke markt' bijeen gesproken zijn. Verdwijnen kan religie niet, want de mens is een religieus dier. Luckmanns

theorie heeft twee zwakheden. Ten eerste is zijn religie-begrip nogal aanvechtbaar. Ten tweede is zijn theorie nooit door feiten gestaafd, o.a. doordat het onzichtbare nu eenmaal moeilijk te onderzoeken is. De vorig jaar overleden Utrechts hoogleraar H.W.A. Hilhorst maakte dit gebied tot zijn onderzoeksterrein. Het is hem niet gegeven op dit terrein zelf veel onderzoek te doen. Daarom stemt het tot dankbaarheid dat nu toch een door hem nog grotendeels mede-begeleid proefschrift is verschenen. In dit boek verkent Ellen Hijmans de onzichtbare religie. Zij is daarbij op zoek naar formele eigenschappen van zingevings-systemen: zijn zij inderdaad geprivatiseerd? Zijn zij inderdaad een 'borduurwerk' van verschillende motieven die op de 'levensbeschouwelijke markt' zijn verkregen? Welke rol speelt het transcendente? H. nam een 50-tal diepte-interviews af met een zogenaamde actor-benadering. De antwoorden werden zo min mogelijk beïnvloed door vragen van de onderzoeker. H. laat haar respondenten enkele uren zo vrij mogelijk praten over onderwerpen die met de zin van hun leven te maken hebben. Zij bewerkt de uitkomsten van deze interviews zodanig, dat verschillende typen zingevingsystemen zichtbaar worden; deze brengt zij in een typologie onder, die uit twee kernbegrippen bestaat: levensbeschouwing en integratie. Zo komt zij tot vier formele typen zingeving: met of zonder één dominant levensdoel, en dat met of zonder levensbeschouwing. Zingeving met één levensdoel en met een levensbeschouwing noemt H.: het drijfveer-type (voorbeeld: mensen met een duidelijk, alles overheersend kerkelijk geloof); wanneer het levensdoel ontbreekt spreekt zij van het aholische type (voorbeeld: mensen die alles opzij zetten voor hun carrière); zijn er meerdere levensdoelen en is er ook een levensbeschouwing, dan spreekt zij van het mozaïek-type (men is op verschillende terreinen actief; de levensbeschouwing is een mozaïek van uiteenlopende tradities); ontbreekt een levensbeschouwing, dan spreekt zij van het conglomeraat-type (voorbeeld: mensen die laten komen wat komt). Het boek staat vol interessante voorbeelden van uitspraken van mensen met dergelijke zingevingsystemen. Dat is het empirische materiaal dat deze studie biedt. De uitkomsten worden vervolgens gebruikt om korte metten te maken met verschillende zaken die in de godsdienstsociologie gemeengoed waren: bijvoorbeeld, dat er bij zingeving altijd sprake moet zijn van één wel-geïntegreerde levensbeschouwing. Het veelvuldig voorkomen van het aholische, het mozaïek- en het conglomeraat-type bewijzen het tegendeel. Ook de gedachte dat levensbeschouwing per se religieus van karakter moet zijn, wordt geïntegreerd, zowel in het mozaïek-type als in het drijfveer-type. Het nadeel van de door H. gevolgde methode is dat zij niet representatief is. We weten dat deze vier typen frequent voorkomen, maar niet hoe vaak. H. stelt dat daar tegenover staat, dat onderzoekingen die wel representatief zijn tot nu toe niet in staat zijn geweest niet-levensbeschouwelijke zingeving op te sporen. De verschillende methodes vullen elkaar dus aan. Dit boek geeft aanleiding tot een herziening van de groot-schalige representatieve onderzoeksontwerpen. T.a.v. Luckmanns theorie zijn de resultaten verrassend. Luckmann beschrijft vooral het mozaïek-type. Er blijken daarnaast veel zingevingsystemen te zijn zonder een levensbeschouwing. Dan is er, bijv. bij het conglomeraat-type, ook geen sprake van een persoonlijke keuze van zingevings-elementen. Of men de levensbeschouwingen religie moet noemen, blijkt eerder een theoretische dan een empirische kwestie. Dit soort resultaten zou aanleiding moeten geven tot een vergaande bijstelling van Luckmanns visie.

Meerten B. ter Borg

Mar Oomen & Jos Palm, *Geloven in de Bijlmer; Over de rol van religieuze groepen*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1994; 105 pp., f22.50, ISBN 9073052904.

In deze aardige studie wordt de relatie onderzocht tussen religieuze en maatschappelijke participatie van allochtonen in de Bijlmermeer. De methode kan als antropologisch worden